

Ο νόμος για τον Υποχρεωτικό Εμβολιασμό

Ο νόμος για τον Υποχρεωτικό Εμβολιασμό έρχεται το 1853 για να αντικαταστήσει την πρακτική του ενοφθαλμισμού/ευλογιασμού, μια διαδεδομένη τεχνική στους κόλπους της «παραδοσιακής» ιατρικής πρακτικής των εργαζόμενων τάξεων για την αντιμετώπιση της ευλογιάς και αναπόσπαστο μέρος μιας κουλτούρας συλλογικής αυτοβοήθειας/αυτοθεραπείας που χαρακτήριζε τις εργατικές κοινότητες στο πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα. Παρενθετικά, θα μπορούσαμε να πούμε εδώ πως ακριβώς αυτός ο συλλογικός χαρακτήρας των αναγκών της εργατικής τάξης –τόσο στο ζήτημα της υγείας όσο και σε άλλες πτυχές της κοινωνικής αναπαραγωγής– είναι που εκφράζεται αλλοτριωμένα στην καθολικότητα/συμπεριληπτικότητα των παροχών του κοινωνικού κράτους του 20ου αιώνα, και υπό αυτό το πρίσμα, και για αυτόν τον λόγο η αντίσταση στον υποχρεωτικό εμβολιασμό μπορεί να ιδωθεί ως τμήμα των απαρχών της πολύπλοκης, αντιφατικής και ασυνεχούς ιστορικής διαδικασίας που συνδέεται με τη δημιουργία του κοινωνικού καπιταλιστικού κράτους. Κλείνοντας την παρένθεση, γυρίζουμε λίγα χρόνια πίσω, στο 1850, όπου έχει προηγηθεί η ίδρυση της Επιδημιολογικής Εταιρείας του Λονδίνου (αρχικά για την αντιμετώπιση της χολέρας) που εισηγείται τον υποχρεωτικό εμβολιασμό των παιδιών στην Αγγλία και Ουαλία με ποινικές κυρώσεις για τους παραβάτες, χωρίς όμως να εισακουστεί η πρότασή της για την ώρα.

Η εισήγηση της Επιδημιολογικής Εταιρείας θα γίνει δεκτή τρία χρόνια αργότερα με τον νόμο περί υποχρεωτικού εμβολιασμού του 1853, ο οποίος ρητά στόχευε στους φτωχούς και την εργατική τάξη, οι οποίοι θεωρούνται «κέντρα της μόλυνσης» από τη μία και οι λιγότερο πιθανοί να εμβολιαστούν από την άλλη – εφόσον, σύμφωνα με την κυρίαρχη ιδεολογία, αυτές οι πληθυσμιακές ομάδες «*όντας απασχολημένες και απορροφημένες με την καθημερινή επιβίωση δεν έδιναν την πρέπουσα σημασία στην υγεία τους, στην υγεία των παιδιών τους και σε αυτήν της ευρύτερης κοινότητας*». Η πρακτική

εφαρμογή του νόμου και η διεξαγωγή του εμβολιασμού ανατίθεται στους πρωτοεμφανιζόμενους, ως ειδικούς της ιατρικής γνώσης, επαγγελματίες γιατρούς. Σκιαγραφούνται έτσι οι απαρχές μιας διαδικασίας σταδιακής *απαλλοτρίωσης* και *περίφραξης* της θεραπευτικής εμπειρίας με την εκχώρηση πλευρών της προληπτικής ιατρικής, όπως ο ενοφθαλμισμός, στη δικαιοδοσία του κράτους και των ειδικών της υγείας. Πρόκειται δηλαδή για μία από τις πρωταρχικές εκδηλώσεις μιας διαδικασίας *ιατρικοποίησης* της πρόληψης (και της θεραπείας) της ασθένειας, που θα επεκταθεί βαθμιαία και στις υπόλοιπες πτυχές της διαχείρισης της υγείας. Ταυτόχρονα επιτελείται ο καθορισμός μιας **πολιτικής** καταστατικής θέσης της ιατρικής και η συγκρότηση μιας ιατρικής συνείδησης σε κρατική κλίμακα που θα αναλάβει καθήκοντα πληροφόρησης, ελέγχου και εξαναγκασμού. Παρ' όλα αυτά δεν μπορούμε να μιλάμε για μια ολοκληρωτική αντικατάσταση των μέχρι τότε διαδεδομένων ιατρικών «συνηθειών», αλλά περισσότερο για μια *συνάντηση* με μια πρακτική των εργαζόμενων τάξεων που θα συνεχιστεί μέχρι τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο – όπου η ιατρική φροντίδα παρέχεται στο σπίτι συνήθως με την ενεργή συμμετοχή γονιών, συγγενών και γειτόνων σε αυτή.

Το νέο βιοϊατρικό υπόδειγμα που προώθησε τον υποχρεωτικό εμβολιασμό εισήγαγε μια σύλληψη της ασθένειας όχι πλέον ολοποιητική αλλά εντοπιστική. Συνδύαζε την παθολογική ανατομία με τη μηχανιστική ταξινόμηση των συμπτωμάτων, την αντίληψη του σώματος ως *εύθραυστης μηχανής* που απαιτεί *διαρκή επιδιόρθωση* με τη στρατιωτικού τύπου κινητοποίηση τεχνητών ανοσοποιητικών «αμυντικών μηχανισμών» ενάντια στον εισβολέα μικρο-οργανισμό που προκαλεί τη νόσο. Επειδή αυτή η νέα ορθόδοξη ιατρική γινόταν αντιληπτή σαν ένα τυραννικό σύστημα μιας κρατικά εκπορευόμενης παρέμβασης στη ζωή και την υγεία των καταπιεσμένων, το κίνημα των αντιγνωμόντων αγωνιζόταν για ένα ιατρικό *πλουραλισμό*. Παρόλες τις διαφορετικές οπτικές σχετικά με την υγεία και τις επακόλουθες διαφορετικές ιατρικές θεωρίες και πρακτικές – που σε κάποιες περιπτώσεις ίσως και να συγκρούονταν αναμεταξύ τους – που προωθούσε κάθε εναλλακτική προσέγγιση, καμία από αυτές δεν διεκδικούσε το *μονοπώλιο* της *αυθεντίας* – σε αντίθεση με την ορθόδοξη ιατρική που την ήθελε όλη δική της.

Γελοιογραφία του 1802 που απεικονίζει τον γιατρό Jenner, ο οποίος εισηγήθηκε τη μέθοδο του εμβολιασμού με αγελαδινή λέμφο, επί τω έργω, ενώ γύρω του ήδη εμβολιασμένοι παρουσιάζουν τις πρώτες, εμφανείς παρενέργειες, καθώς αγελάδες μινιατούρες ξεπηδούν από διάφορα σημεία του εμβολιασμένου σώματός τους...

Το βασικό σημείο συνάντησης όλων αυτών των στάσεων σχετικά με τον ορισμό της υγείας/ασθένειας και τους τρόπους διαχείρισής τους, δεν ήταν η επίθεση στην επιστήμη καθεαυτή — όπως θα έσπευδε αφοριστικά να συμπεράνει ένας σημερινός επιστημονιστής /επιστημολάγνος, πάνω στη βιασύνη του να εκβιάσει αναχρονιστικά τον παραλληλισμό των τότε «διαφωνούντων» με σημερινούς new age μυστικιστές.^{vii} Το κοινό στοιχείο ήταν η εναντίωση σε πειράματα πάνω στο ανθρώπινο σώμα και η πεποίθηση ότι το μονοπώλιο της ορθόδοξης ιατρικής **μυστικοποιεί το σώμα, κατακερματίζοντάς το**: αντί να εκπαιδεύει τους ανθρώπους στοχεύει να κρατήσει «απαραβίαστα» τα μυστικά του σώματος. Σε αντίθεση με αυτήν την παραδοχή που βρίσκεται στη βάση της διαχωρισμένης ιατρικής των ειδικών, το κίνημα της αμφισβήτησής της έθετε σε λειτουργία μία διαφορετική, κατά έναν τρόπο *κομμουνιστική* ματιά στην επιστημολογία της ιατρικής γνώσης. Η γνώση πρέπει να είναι/γίνει διαθέσιμη σε όλους, ενάντια στην ατομική ή συντεχνιακή ιδιοκτησία της που οδηγεί στη μυστικοποίησή της — μια διεκδίκηση που έπαιρνε σάρκα και οστά σε ένα πρακτικό επίπεδο, μέσα στις ακόμα υπαρκτές

εργατικές κοινότητες, με μορφές συλλογικής αυτοβοήθειας και αυτοδιεύθυνσης της υγείας που εκφραζόντουσαν μέσα από τις εναλλακτικές ιατρικές πρακτικές της εποχής.^{viii}

Η εναντίωση στον υποχρεωτικό εμβολιασμό εντάσσεται σε αυτό το γενικότερο ρεύμα αμφισβήτησης του νέου βιοϊατρικού υποδείγματος που προσπαθούσε να γίνει κυρίαρχο και διεκδικούσε την αποκλειστικότητα πάνω στα θέματα της υγείας και της ασθένειας. Αντιδρώντας τόσο στις πολιτικές διαστάσεις του, δηλαδή στον εξαναγκαστικό χαρακτήρα του, όσο και στην ίδια την τεχνολογία του εμβολιασμού που διαταράσσει την ισορροπία/αυτορρύθμιση του σώματος, το αντιεμβολιαστικό κίνημα λειτουργεί ως σημείο σύγκλισης διακριτών προοπτικών ιατρικής και κοινωνικής μεταρρύθμισης. Διαφορετικές προσεγγίσεις που ενώθηκαν πίσω από έναν σκοπό, ο οποίος ήταν αναπόσπαστο μέρος μιας ευρύτερης επαγρύπνησης σχετικά με τη συγκρότηση της ιατρικής ως διακριτού επαγγελματικού χώρου.

Ένας χώρος που θα αρχίσει να αποτελεί ταυτόχρονα σημείο συγκέντρωσης και διάχυσης ενός ιατρικού βλέμματος που διαπερνά το κοινωνικό πεδίο με επιθετικό τρόπο μοιράζοντας στην καθημερινή εμπειρία μια γνώση που άντλησε από αυτήν εξ αποστάσεως – έξω από και *ενάντια* στην εργατική γνώση που προέρχεται από την προλεταριακή εμπειρία την οποία φιλοδοξεί να καθυποτάξει. Μια διαδικασία που, όπως προείπαμε, ήταν παράλληλη με την επέκταση της εξουσίας του βικτωριανού κράτους, γεγονός που προκαλούσε την αντίστοιχη καχυποψία. Από τη μία ισχύει πως ο λόγος και τα αιτήματα του κινήματος ενσωματώθηκαν τόσο σε φιλανθρωπικές πρακτικές κοινωνικής μηχανικής όσο και στα προγράμματα των κοινωνικών μεταρρυθμιστών (ειδικά από το 1870 και έπειτα) που ανήκαν στη μεσαία τάξη. Αλλά η εμπλοκή της εργατικής τάξης στην καμπάνια είχε διαφορετική ιστορία και πορεία: αναδύθηκε από τις καλοριζωμένες παραδόσεις της ιατρικής αντιγνωμίας που στρέφονταν *ενάντια στη συμμαχία της ορθόδοξης ιατρικής με το γραφειοκρατικό κράτος*. Εκφράζοντας σε ένα άλλο επίπεδο, με μια άλλη γλώσσα, το ίδιο πράγμα· την εναντίωση στη μετατροπή του προλεταριακού σώματος σε μια πρώτη ύλη προς εκμετάλλευση που είτε τεμαχίζεται από τους ρυθμούς της μηχανής καθηλωμένο στον δεσποτισμό του εργοστασίου, είτε παραδίδεται από το δεσποτικό κράτος στα χέρια των ειδικών-γιατρών για ό,τι μέλλει γενέσθαι.